

CÉRVOLS I SERPS

Pere Villalba i Varneda
Universitat Autònoma de Barcelona

ABSTRACT

From Flavius Josephus, Ant. Jud. II 246, the author collects and analyzes literary references of Greek and Latin writers in relation to a hard question: if stags eat serpents.

Fa ja alguns anys, em va arribar¹ a les mans la fotocòpia de dues notes (tres pàgines en total), tretes de la *Revue Archéologique*, redactades per A. Boissier², que aportaven observacions sobre certs comportaments dels cérvols enfront de les serps, arran d'una nota de M. Clermont-Ganneau³ sobre el següent passatge de Flavi Josep: «Aquest animal [l'ibis] és el pitjor enemic de les serps, car aquestes fugen d'ells quan les ataquen i, un cop caçades en la seva fugida, se les empassen *de la mateixa manera que ho fan els cérvols*⁴». És a dir, els cérvols mengen serps.

En la segona de les notes, Boissier expressava un bon desig: «Je ferai observer combien il serait utile d'avoir des répertoires complets, renfermant tous les renseignements donnés par les auteurs classiques sur les observations zoologiques, botaniques, etc., qu'ignorent presque toujours les naturalistes modernes». Doncs bé, he redactat aquest estudi amb l'objectiu d'aplegar i de comentar un ampli repertori de fonts clàssiques i tardanes referents a les relacions cérvol-serp, tot esperant relegar a l'oblit la solució tòpica que algun autor clàssic i els comentaristes moderns han formulat quan escriuen que l'enemistat existent entre el cérvol i la serp és, simplement, una llegenda.

¹ Al bon amic i professor Eduard Ripoll agraeixo, des d'aquestes ratlles, que em facilités un primer material, que, sens dubte, ha estat la motivació immediata d'aquest article.

² A. Boissier, «Les cerfs mangeurs de serpents», RA IX (1906) 224-225, i idem XII (1908) 424.

³ A *Journal des Savants* (1901) 454.

⁴ *Ant. Jud.* II 246. Ja Bochart, seguint un escoliasta, havia fet derivar el nom *ἐλαφος* tenint en compte l'enemistat de cérvols i serps: «εἰρηται δὲ παρὰ το ἔλεϊν τὰς ὄφεις, οἶονοι ἔλοφίς τις ὄν» (*Hierozoicon* 1675, I 885 ss). El valor d'aquesta etimologia és purament romàntic. Cal, més aviat, trobar-la en l'arrel *eln-, és a dir, en la idea de rapidesa, fugida, etc.

Aristòtil és el punt de partença de les referències zoològiques dels autors clàssics posteriors. Malgrat, però, els seus estudis aprofundits sobre els animals, no he trobat cap observació sobre l'enemistat entre cérvols i serps. La situació, doncs, és decepcionant pel que fa al tema proposat. En l'apartat⁵ dedicat a les lluites entre els animals, no hi figura cap esment del cérvol; en el dedicat a la manera de viure els cérvols, tampoc no s'esmenta la seva actitud enfront de les serps⁶.

Segle I aC

La tradició llatina s'obre amb Lucreci. Empès cap a la racionalització de les creences religioses, Lucreci localitza l'Avern a diverses regions, i, en concret, el de la seva entrada: «No creguem que, casualment, la porta de l'Orco sigui en aquestes regions [Cumes, Atenes, Síria]; a partir d'això no pensem que, per allí sota, els déus Manes fan sortir les ànimes dels difunts cap a les ribes de l'Aqueront a la manera dels cérvols de peus alats, quan passa que, segons creença, fan sortir, amb l'aire de llurs narius, la gènere de les serps de dins els caus⁷».

Lucreci pren l'aspecte malèfic dels Manes —malgrat el significat de «benèvol» del seu nom que els aplicaven amb ànim de propiciar-se'ls— i l'identifica amb l'acció dels cérvols perjudicial per a les serps. Es tracta, doncs, d'una creença —*cerui putantur*—, segons la qual la mateixa facilitat amb què els cérvols fan sortir les serps de llurs caus es podria donar en l'acció dels Manes.

Segle I dC

Lucà ja és plenament hereu del fet que estem estudiant: «No hi manca l'escuma dels gossos hidròfobs, ni les vísceres del linx, ni la vèrtebra nodal de la terrible hiena, ni les medulles de cérvol engreixades amb carn de serp⁸». És a dir, la medulla dels cérvols és medicinal pel fet que aquests animals hagin menjat serps, considerades també medicinals.

En la segona meitat del segle I Flavi Josep recolliria el tema de l'enemistat cérvol-serp, tal com hem esmentat al començament.

La font llatina més detallada i extensa és, sens dubte, Plini el Vell. A partir de les paraules «*ceruis quoque est sua malignitas, quamquam placi-*

⁵ *Hist animal.* 608b.

⁶ *Hist animal.* 611a.

⁷ *De rerum nat.* 762-766.

⁸ *Pharsalia* VI 671-673.

dissimo animalium⁹», Plini fa una llarga explicació sobre llur reproducció, llurs cries, llur captament, llur cornamenta «l'olor de la qual, en cremar-se una de les dues banyes, posa en fuga¹⁰ les serps i es fan paleses les malalties comicials¹¹ [l'epilèpsia]», i llur longevitat.

I afegeix: «Els cérvols són també en lluita amb la serp: busquen llurs caus, i amb el buf de llurs narius les fan sortir¹², tot i que s'hi resisteixen. També l'olor de la banya de cérvol cremada té una propietat singular per a allunyar les serps; contra les picades de serp, en canvi, el remei més bo és el coàgul d'un cervatell mort dins el ventre de la seva mare¹³».

A continuació, Plini assegura que la vida dels cérvols és *longa*¹⁴, i afegeix: «Sabem que algunes dames de rang principesc tenien el costum de menjar una mica de carn de cérvol cada matí, i que, durant la seva llarga vida, havien escapat de les febres¹⁵».

Però un aspecte que crida l'atenció de Plini és el buf o l'alè dels animals, sobre el qual fa observar: «l'alè dels elefants fa sortir les serps de llurs caus; el dels cérvols, les crema¹⁶». S'obre aquí un problema etimològic basant-se en la proximitat formal entre *ἔλαφος* i *ἔλαφας*. En aquest mateix sentit, l'*Etymologicon Magnum* diu: «*ἔλαφας... διὰ τὸ ἔλκειν τοὺς ὄφεις καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων*». És a dir, l'elefant fa sortir les serps com ho fan els cérvols¹⁷, amb el benentès que, a nivell popular, hom creia que la trompa de l'elefant seria una serp aspirada per ell, tal com queda recollit per Lucreci: «*anguimanus elephas*¹⁸» i «*boues lucas... anguimanus*¹⁹». Crec, simplement, que el terme *anguimanus* recull només la versatilitat de la trompa de l'elefant en comparació amb la del cos d'una serp, de manera que aquest adjectiu significa, més aviat, un animal «de mà en forma de serp», o «de mà serpentina», o «de mà que serpenteja», és a dir, «de trompa serpentina».

⁹ *Hist. Nat.* VIII 112.

¹⁰ Varró (*Rer. rust.* III 9,14) i Columela (VII 4,6) també assenyalen el poder de les banyes del cérvol. Plini hi insistirà en l'apartat 118, que ve a continuació, i en el llibre XXVIII 149, que també veurem més endavant. Aristòtil (*Hist. animal.* IV 8,15) ja havia assegurat que el fum de la banya del cérvol feia fugir les formigues.

¹¹ *Hist. Nat.* VIII 115.

¹² Idea ja recollida per Lucreci (*De rerum nat.* VI 765) i, després, per Marcial (XII 28 [29] 3-6).

¹³ *Nat. Hist.* VIII 118; cf. també el llibre XXVIII 150.

¹⁴ Sobre la longevitat proverbial dels cérvols, cf. Aristòtil, *P. animal.* IV 2, però ho contradia a *Hist. animal.* VI 29, 3; Plutarc, *Defect. orac.* 11, 415cd; Virgili, *Buc.* VII 30; Juvenal 14,251.

¹⁵ *Hist. Nat.* VIII 119; la mateixa idea es troba en el llibre XXVIII 228. Sobre les propietats mèdiques del cérvol, cf. el *Thesaurus Linguae Latinae*, s. u. *ceruus*.

¹⁶ *Hist. Nat.* XI 279.

¹⁷ Cf. Bochart en la nota 4.

¹⁸ *De rerum nat.* II 537.

¹⁹ *De rerum nat.* V 1303.

Plini serà encara més explícit: «[149] Ningú no ignora que els cérvols destrueixen les serps, de manera que, allà on es trobin, les fan sortir dels seus caus i se les mengen²⁰.

»I, certament, no són només els cérvols vius que combaten les serps, ans també cadascuna de llurs parts preses a part. Hom diu [*dictum est*] que són posades en fuita amb la fortor de llurs banyes quan se les crema; en canvi diuen que aquests rèptils són atrets quan es cremen ossos de la part de dalt de la gargamella.

»[150] Asseguren que les pells de cérvol esteses a sota d'algué proporcionen somnis exempts d'aquella por, i que un coàgul de sang de cérvol barrejat amb vinagre guareix llurs picades, i, si només se l'ha manipulat, la serp no ataca aquell dia.

»També els seus testicles envellits o el membre del mascle són administrats dins el vi d'una manera saludable; igualment que l'estómac anomenat *centipellio*²¹.

»Les serps fugen fins i tot d'aquells qui només porten una dent de cérvol o que s'han ungit amb medul·la o sèu de cérvol o de vedell.

»Ara bé, per a obtenir els millors remeis, es prefereix el coàgul d'un cervatell extret de l'úter de la mare, com ja hem indicat (*Hist. Nat.* VIII 118).

»Es diu [*trahunt*] que la sang de cérvol, si es crema sobre fusta de lentisc juntament amb la serpentària [*dracontion*] i la sajolida [*cunilago*] i l'ancusa [*anchusa*], atreu les serps; que, després, se'n van, si, apartant-ne la sang, hom hi afegeix piretre.

»Trobo en els autors grecs un animal més petit que el cérvol i de pèl, al capdavant, semblant, que s'anomena *ophion*, que només es troba a Sardenya. Em penso que ha desaparegut, i ometo, per això, explicar les medecines que proporcionava²².»

Aquest text recull tota la ciència de l'antiguitat sobre les característiques peculiars del cérvol. Així, s'especifica la fugida de les serps de llurs caus, el poder de la fortor de les banyes cremades, la protecció de les pells i les propietats medicinals del coàgul de sang i d'altres parts del cérvol.

Aquí escau citar, una vegada més, el testimoni de Boissier²³: «La chair des serpents est, à ce qu'on me dit, la nourriture la plus ordinaire de cet ani-

²⁰ Sobre la rivalitat entre cérvols i serps, cf. Dioscòrides, *Eupor.* II 63 i 128; Nicandre, *Ther.* 36, i Plutarc, *Iun.* 2, 3.

²¹ És a dir, el llibret dels ruminants format per nombrosos plec. Quant a l'ús mèdic dels testicles, genitals i estómac, hi ha referències posteriors: Nicandre, *Ther.* 36; Dioscòrides, *Eupor.* II 48; Sext Platònic, *De ceruo* I 15; Quint Serè Sammònic, XLV 29, 852.

²² *Nat. Hist.* XXVIII 149-151.

²³ Alfred Boissier escull una carta entre les *Lettres édifiantes et curieuses* dels missioners jesuïtes, escrita el dia 2 de novembre de 1717 a Pequín, en la qual, després de parlar del cérvol mesquer, que es trobava a les muntanyes occidentals de la capital, i de la manera d'extreure-li el mesc, es fan notar unes dades que concorden plenament amb els documents clàssics.

mal. Bien que ces serpents soient d'une grandeur énorme, le chevreuil n'a nulle peine à les tuer, parce que dès qu'un serpent est à une certaine distance du chevreuil, il est tout à coup arrêté par l'odeur du musc; ses sens s'affaiblissent et il ne peut plus se mouvoir.

»Cela est si constant que les paysans, qui vont chercher du bois ou faire du charbon sur ces montagnes, n'ont point de meilleur secret pour se garantir de ces serpents, dont la morsure est très dangereuse, que de porter sur eux quelques grains de musc. Alors ils dorment tranquillement après leur diner. Si quelque serpent s'approche d'eux, il est tout à coup assoupi par l'odeur du musc et il ne va pas plus loin.»

Un lladre lligat de mans i custodiat difícilment podrà robar res. Però aquest no és el cas d'Hermògenes, el «fill d'Hermes», el déu dels lladres. Marcial aprofita el tema reduint-lo, pràcticament, a l'absurd: «Per bé que controlis la seva mà dreta i li retinguis l'esquerra, trobarà manera de treure't un tovalló: així l'alè del cérvol absorbeix la gèlida serp, així Iris s'emporta cap al cel les aigües que cauran des de les altures²⁴». Un absurd, però amb sentit, en tant que posa un exemple impossible de dur a terme sense l'ús de les mans, però sí per mitjà d'una cosa que és, a primera vista, impensable, com és el buf o l'alè, a la manera com ho fan els cérvols.

Segle II-III

Tertul·lià evoca el cérvol menjador de serpents: «Taceo ceruum, quod et ipse aetatis suae arbiter, serpente pastus ueneno languescit in iuuentutem²⁵».

Elià, en la seva *Història dels animals*, farà un recull de tota la tradició cervatína: «Un cérvol venç una serp gràcies a un extraordinari do que la naturalesa li ha concedit. I la serp, per bé que és el pitjor enemic quan és al seu cau, no se'n pot escapar, ans el cérvol, recolzant-s'hi, amb precaució de la picada, aspira amb violència a través dels seus narius i l'arrossega amb el seu aire com per art d'encanteri, i la fa sortir fora contra la seva voluntat, i, quan ja és a l'extrem exterior [del cau], comença a menjar-se-la. I fa això sobretot durant l'hivern.

»Una vegada, ben cert, s'esdevingué que un home, i després d'haver esmicolat una banya de cérvol, llançà, a continuació, la pols al foc, i el fum que pujava féu sortir les serps d'arreu, ja que no podien suportar l'olor²⁶.»

²⁴ *Epigr.* XII 28 [29], 3-6.

²⁵ *De pall.* III 3.

²⁶ *Hist. animal.* II 9.

I, a més, una breu referència al món dels caçadors i dels caçats: «Sembla que els ases són fàcilment caçats i agafats pels llops; les abelles, per l'ocell menjador d'abelles, les formigues, per les orenetes, i les serps, pels cérvols. La pantera captura la majoria d'animals, i especialment la mona, per llur olor²⁷».

Segle III-IV

La tradició patristica es fa un ampli ressò d'aquestes dades, que comenta d'una manera metafòrica: Jesucrist serà assimilat al cérvol, també ho seran els seus apòstols i deixebles, i el diable serà identificat amb la serp, en tant que inductor al pecat.

Orígenes fa un comentari metafòric referent a Jesucrist i als seus apòstols, «car en aquests Crist esdevé semblant a la cabra i al cervatell dels cérvols; a la cabra, perquè la seva mirada excel·leix tota mirada, i al cérvol, perquè arriba a matar la serp²⁸». Procopi, reportat per Orígenes, diu: «L'espòs és assimilat al cervatell dels cérvols no tant perquè anorrei les serps, sinó perquè també *ens ha nascut un infant, i un fill ens ha estat donat*, també perquè *es va humiliar a si mateix*; per altra banda fóra un cérvol perfecte²⁹».

Opià d'Apamea, poeta bucòlico-didàctic, després d'afirmar que els cérvols són molt bons nadadors, s'estén en la descripció de la lluita entre cérvol i serp: «Però tota la gènere de serps i de cérvols sempre es tenen un odi pernicios: el cérvol cerca arreu l'audaç serp per les valls de les muntanyes. Però, tan bon punt ha vist la petja de la serp ordida amb les seves llargues anelles, alegrant-se'n enormement s'adreça prop del cau, i aplica els narius al forat, atraient amb aspiracions violentes la serp funesta cap a la lluita; el buf que l'obliga a lluitar contra la seva voluntat, l'arriba a extreure del fons del recer.

»Així que la serp veu ja l'enemic, enlaira cap amunt, vers el cel, el seu funest bescoll, i mostra una mica les dents, fremant agudament, i la verinosa bèstia pega cops amb el mentó espirant amb sovintejats xiulets.

»Tot seguit, però, el cérvol, per la seva banda, també somrient, esmicola el qui lluita debades amb la seva boca, i se'l menja assíduament enrotllat als seus genolls i al seu coll.

»Al terra, jeuen esparses moltes relíquies commovent-se i palpitant després del carnatge. I tal volta sentis pietat del fet que el més cruel (= la serp), tot i que és molt terrible, hagi caigut sota el cop de moltes mossegades³⁰».

²⁷ *Hist. animal.* VIII 6.

²⁸ *In Cant.* II 8. Les mateixes idees es repeteixen en la seva homilia *In Cant.* II 9.

²⁹ *Ibidem.* Les mateixes idees es repeteixen en el seu comentari *In Cant.* III 9.

³⁰ *Ad Cyn.* II 233-252.

En els versos següents (253-283), Opià fa una descripció fantàstica de la lluita entre un cérvol i una caterva de serpents, adherides amb les seves dents entorn del cos de l'animal, i conclou dient: «Ell [el cérvol], tanmateix, sabedor que ha rebut un do del cel, cerca arreu l'obscur corrent d'un riu: devorant amb les seves mandíbules els petits crancs que hi troba, n'obté el remei que no ha après de ningú per a la danyosa fatalitat. I, tot seguit, relíquies de les horribles bèsties cauen al terra de la pell [del cérvol] remouent-se entre els seus peus, i es clouen les ferides d'ambdues bandes fetes per les queixalades³¹».

Opià reincideix en un segon llibre seu, comparant l'actuació del cérvol contra la serp amb la del pop contra una morena: «Com quan el cérvol cornut, cercant pels boscos la senda de les serps, troba el vestigi indagat flairant la pista, i arriba al cau, i fa sortir el rèptil a fora, i el devora sense esperar; aquell, però, s'enrotlla entorn dels genolls, el coll i el pit, i l'animal mig rosegat s'espargeix debades, i les dents l'esmicolen totalment dins la boca³²».

Del valor protector de les pells dels cérvols, Quint Serè Sammònic se'n fa eco: «aut tu ceruina per noctem in pelle quiesces³³». També Serè recorda el caràcter beneficiós de la sang cervatina: «cruino ex fetu diluta coagula uino³⁴».

Solí també especificaria: «Si desitges escapar de les serps, o vols cremar-les: aquesta combustió, a més, per la seva fortor, descobreix i revela la malaltia, en el cas que un tingui la malaltia comicial³⁵».

Més endavant encara afegiria: «Llegim que la majoria de la gent que s'ha acostumat, cada matí, a degustar carn de cérvol han arribat a la vellesa sense agafar febres: això, precisament, serà profitós si els cérvols han estat morts amb una sola ferida.

»Per a reconèixer la longevitat dels cérvols, Alexandre el Gran va posar collars en molts cérvols, els quals, caçats després de cent anys, encara no oferien senyals de vellesa³⁶.»

Eusebi de Cesarea (*ob.* 339), en la seva obra exeegètica *In Psalmos*, quan comenta el salm 18, 33, *aquest Déu que em ceneix de valentia, que em fa recórrer el meu camí sense entrebancs; fa que els meus peus corrin igual que els de les cérvols i em manté ferm dalt dels cims* (trad. dels

³¹ *In Cyn.* 284-290.

³² *In Hal.* II 289-294.

³³ XLV 28, 851. Cf. també Plini, *Hist. nat.* XXVIII 150 en els textos corresponents a la nota 22.

³⁴ XLV 15, 838. Cf. també Plini, *Hist. nat.* XXVIII 150 en els textos corresponents a la nota 22.

³⁵ *Col. rerum memorab.* 19, 13. Cf. Plini, *Hist. nat.* VIII 112 en el text de la nota 9.

³⁶ *Col. rerum memorab.* 19, 119. Cf. Plini, *Hist. nat.* VIII 118-119 en els textos de les notes 13 i 15.

Monjos de Montserrat), fa la interpretació següent: «Sobre aquests cérvols, moltes coses es diuen en les sagrades escriptures. Si algú, per oci, escateix l'argument proposat, podrà trobar que el discurs fa referència als sants homes de Déu, els quals aparten del mig totes les serpents i animals verinosos. Tal és, certament, la naturalesa dels cérvols, la de matar les serps i tota gènere d'animals verinosos: animal muntanyenc i veloç, com són també els sants de Déu, que miren les coses de dalt, i no les de la terra, i persegueixen les sublimes amb l'amor pel regne dels cels³⁷».

Gregori de Nissa, en la seva homilia al *Càntic dels càntics*, comenta: «Perquè és propi de la naturalesa dels cervatells que consumeixin bèsties, i que amb llur alè i propietat del seu color facin fugir les serps. Per això és assimilat a la cabra, perquè ho mira tot; al cervatell, però, perquè trepitgi i consumeixi l'actuació dels adversaris, que, amb una significació tròpica, anomenà *turons i collades*³⁸».

Segle V

Draconci porta la mateixa referència: «Els cérvols perden les banyes dels seus fronts arbrats; però, després d'haver consumit serps, tot seguit resorgeixen palmiformes³⁹».

I encara: «la medicina cerca medul·les de cérvol⁴⁰».

I també: «la cervata produeix medul·les remeieres ja que es nodreix de serp, i els mateixos verins eviten la mort⁴¹».

Ciril d'Alexandria, en el seu comentari al *Salm XVII*, comenta: «Es diu que els cérvols són velocíssims i, a més, que són mortals per a les serps, i que contendeixen amb els caçadors que els persegueixen cap a les altures. Així, tant els uns perseguien David, com els altres ho feren amb Saül, el qual no va agafar aquell, ja que Déu li va afegir velocitat i li va concedir de trepitjar els escurçons verinosos, és a dir, els seus enemics.

»Perquè els cervatells tenen una força natural de matar les feres i de fer fugir les serps amb el seu alè i per una característica de la seva pell, amb raó s'anomena el Senyor cervatell, perquè aixafa la potència de l'enemic i la consumeix.

»Igualment se sap que va instruir els seus deixebles com a cérvols, mentre diu: *Us he donat la facultat de trepitjar les serps i els escorpins* (Luc. X 19). Se'n segueix, doncs, que satanàs és com una serp. Aquests, és a dir,

³⁷ *In Psalmos XVII 33-34.*

³⁸ *Homil. V In Cant. II 9.*

³⁹ *De laudibus Dei I 639-640.*

⁴⁰ *De laudibus Dei II 276.*

⁴¹ *Satisfactio 67-68.*

els qui l'han escoltat, atès que han acceptat del Salvador la facultat d'aixafar serps i escorpins, no són agafats, sinó que, abandonant l'afecte baix i terrenal, tendeixen cap a la muntanya, vers la preciosa virtut⁴²».

Filó Carpaci insistirà amb una interpretació metafòrica: «El cervatell dels cérvols mata les bèsties verinoses... Per això l'esposa l'assimila [l'espòs, és a dir, Crist] a la cabra o al cervatell dels cérvols, ja que, els perjudicials pensaments introduïts en els esperits dels justos pel maligne, el Verb celestial, a la manera d'un cérvol, els extreu i els esquinça amb l'espasa més aguda, que els va lliurar a ells [als apòstols], és a dir, amb el raonament de pietat. Bellament, doncs, s'assimila al cervatell dels cérvols dalt de les muntanyes de Betel, és a dir, sobre els suprens ordes dels justos⁴³».

Teodoret de Cir (*ob.* 458) recull les dues idees tradicionals: «Es diu també que els cérvols tenen un cert odi natural contra les serps, de tal manera que devoren les serps i els escurçons, i altres bèsties semblants, com si fossin herbes, ja que no són afectats per cap dolència per haver ingerit aquella menja⁴⁴». Poc més endavant, Teodoret parla també de la facultat concedida als deixebles del Crist de caminar per sobre les serps i els escorpins, i anomena els apòstols amb el nom de cérvols, parafraçant així el *Salm XXVIII*.

Segle VI

Isidor de Sevilla diria: «Aquests [els cérvols] enemics de les serps, quan se senten agreujats per la malaltia, amb l'alè dels seus narius les extreuen dels caus, i, superant el dany del verí, es guareixen amb la seva menja⁴⁵».

Segle XI

El bizantí Nicetas Pectoratus recolliria la imatge del cérvol com a símbol de fidelitat als manaments divins, aconsellant al cristià una vida no sotmesa a les passions: «Així com els cérvols, que mengen naturalment les serps, transformen, gràcies a la calorada produïda en una llarga cursa, la verinosa naturalesa de les serps en mesc —cosa indreïble!—, segons que contenen, sense sofrir-ne cap dany, així també nosaltres, rebent, en el fons del nostre intel·lecte, tot pensament de cupiditat, el transformem, per l'ardent cursa

⁴² *In Psalmum XVII 34.*

⁴³ *Enar. in Cant. XLIX 9.*

⁴⁴ *In Cant. II 9.*

⁴⁵ *Etym. XII 1, 18.*

en els manaments de Déu i per la força de l'Esperit Sant, en la praxi odorífera i saludable de la virtut, i així sembli que sotmetem tot pensament, per la praxi, a l'obediència del Crist⁴⁶».

Conclusions

És evident que la tradició és àmplia i insistent. També les referències antropològiques sobre costums de la Xina vénen a confirmar força l'enemistat cérvol-serp. Manca una referència de l'actual doctrina sobre aquest fet per part dels antropòlegs i zoolòlegs⁴⁷. Esperem que algú la faci. Jo, per la meua part, he acomplert, gairebé un segle després, la voluntat d'Alfred Boissier.

⁴⁶ *Phys. capitum centuria* 82.

⁴⁷ Jo, malgrat tot, he fet una ràpida consulta al Dr. Jesús Matalanas, professor de vertebrats de la Universitat Autònoma de Barcelona, el qual veu molt difícil de contrastar els postulats de l'antigua tradició literària a la llum dels estudis sobre la personalitat del cérvol, herbívor per naturalesa.